

Tilburg University

## Economische problemen in oorlogstijd (I)

Kaag, H.A.

*Published in:*  
Maandschrift Economie

*Publication date:*  
1940

*Document Version*  
Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in Tilburg University Research Portal](#)

*Citation for published version (APA):*  
Kaag, H. A. (1940). Economische problemen in oorlogstijd (I). *Maandschrift Economie*, 5(10), 524-527.

### General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

### Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

---

## **Economische problemen in Oorlogstijd. I.**

door  
**Prof. H. A. KAAG**

Met de bezetting van Nederland door het Duitse leger hebben ook de economische problemen een ander aspect gekregen. En door de veranderde doelstelling én door de veranderde economische voorwaarden. Verandering in doelstelling. „Het meest typische verschijnsel in de oorlogseconomie” zoo schreven wij voor eenige maanden „is dat regeering en volk zich bewust worden voor een primair doel, waarvoor al het andere per saldo moet wijken n.l. de nationale defensie, het behoud der onafhankelijkheid.

Ook het economisch leven moet op dat doel in de eerste plaats worden ingeschakeld. Daarnaast moet getracht worden dat doel te bereiken met een zoo gering mogelijke aantasting van den levensstandaard van het Nederlandsche volk en van het economisch apparaat, waarvan deze ook in de toekomst afhankelijk is. De instelling op dat primaire doel brengt noodzakelijkerwijze met zich mede een omschakeling, brengt met zich mede verandering, brengt met zich mede verbreking van oude banen. Technisch uit en verwerkelijk zich die omschakeling via een vergroote vraag van de overheid naar allerlei goederen, welke ten deele moeten worden onttrokken aan de tot dan toe gebruikelijke wegen. In onze huidige maatschappij vindt die omschakeling ook uitdrukking in prijsniveau en prijsverhoudingen. Die prijzen en prijsverhoudingen mogen echter niet als een zelfstandig probleem worden gezien. De beïnvloeding van de prijzen mag niet als een uiteindelijk doel worden beschouwd, doch die beïnvloeding van het prijsniveau en prijsverhoudingen moet ten slotte worden gezien als een middel om het primair gestelde doel zoo goed mogelijk te bereiken”.

Die doelstelling is uiteraard met de capitulatie en de demobilisatie van het Nederlandsche leger veranderd. Ze is in zoverre positiever geworden, dat het er nu om gaat alle krachten samen te bundelen voor de weder opbouw van ons geteis-

terde vaderland en ons voor te bereiden op de grootsche taak die ons bij de intrede van de vrede in de nieuwe Europeesche situatie wacht. Moge ons geheele volk zich van deze nieuwe doelstelling bewust worden en de bereidheid toonen de daarvoor noodzakelijke offers te brengen. Te ontkennen valt niet dat wij daarbij ook de realiteit in de oogen moeten zien, dat wij onder de huidige omstandigheden niet soeverein zijn in de vaststelling der na te streven doeleinden en dat de verwerkelijking er van wordt doorkruist door de primaire eischen van de Duitsche oorlogsvoering.

Op grond van de woorden van den Rijkscommissaris voor Nederland mag echter worden verwacht dat de bezettingsautoriteiten zich ook in dit opzicht de in de gegeven omstandigheden mogelijke beperking zullen weten op te leggen.

Naast die verandering in doelstelling, verandering in de economische voorwaarden: elke economische relatie met het Westen en met onze gebiedsdeelen overzee zijn tijdelijk onmogelijk geworden. Onze handelsvloot heeft de Nederlandsche havens verlaten en ligt buiten het machtsbereik van de Nederlandsche autoriteiten. De inkomsten uit buitenlandse beleggingen zijn geblokkeerd, de aanvoer van buitenlandse grondstoffen is grootendeels onmogelijk geworden.

Door de veranderde omstandigheden is een uitwisseling van producten tusschen Nederland en het Westen practisch onmogelijk geworden. Van des te grooter beteekenis is daardoor geworden de orienteering naar het Oosten. Wat de export betreft werpt deze slechts weinig moeilijkheden op. Met name onze land- en tuinbouwproducten zijn in Duitschland tot practisch onbeperkte hoeveelheden te plaatsen. Voorzover de transportmoeilijkheden aanvankelijk nog een rem oplegden worden deze in toenemende mate overwonnen. De import daarentegen werpt grootere moeilijkheden op. Ten deele hangt deze natuurlijk samen met het feit, dat de behoeften van de Duitsche weermacht een zoo groot deel van het Duitsche productieapparaat in beslag nemen. Daarnaast is een moeilijkheid gelegen in het verschil tusschen het Duitsche en Nederlandsche prijsniveau. In Nederland had tot voor den oorlog het prijsniveau op de wereldmarkt als maatstaf gegolden voor de prijs- en valutapolitiek. Duitschland daarentegen had via een systeem van devisenrestrictie en clearing zijn prijzenstructuur onafhankelijk ge-

maakt van invloeden van buiten. Het legde daardoor tevens een basis voor een zelfstandige conjunctuurpolitiek. Het hield daarbij vast aan de oude goudpariteit. Toen in Nederland in de deflatieperiode tot Sept. 1936 het prijsniveau werd gedrukt kwam dit onder het Deutsche te liggen en toen het tot devaluatie overging leidde dit tot een verhoging van de koers van de Deutsche Mark, welke bij de Nederl.-Duitsche clearing als basis werd aangenomen. Daardoor werd de dispariteit tusschen het Nederl. en Deutsche prijsniveau nog verder vergroot, een dispariteit, welke door de daarna ingetreden prijsstijging slechts ten deele werd gecompenseerd. Dat desniettegenstaande de import van Deutsche producten in Nederland een niet onbevredigend verloop vertoonde was te danken aan het feit, dat prijsverschillen door exportpremies van allerlei aard werden overbrugd. Thans is echter ook aan die exportpremies een einde gekomen. Ten einde een zoo intensief en normaal mogelijke ontwikkeling van het Nederlandsch-Duitsche handelsverkeer te bevorderen verdient het daarom overweging ofwel verandering te brengen in de Gulden-Mark koers ofwel een aanpassing van het Nederlandsche aan het Deutsche prijsniveau te bevorderen.

#### *De Nederlandsche Gulden.*

Wat de positie van de Nederlandsche gulden betreft dient men tweërlei te onderscheiden, eenerzijds de koopkracht van de gulden in het buitenlandsch verkeer, anderzijds de waarde van de gulden in het internationaal verkeer. De eerste hangt af van de ontwikkeling van de prijzen. Gezien de prijsontwikkeling sedert de intrede van Nederland in den oorlog kan men constateeren dat de Nederl. Gulden tot nu toe zijn koopkracht bijna ten volle heeft behouden. In hoeverre dit ook in de toekomst het geval zal zijn hangt af van de mate waarin het zal gelukken de uitgifte van fiduciair geld te beperken en de productie en aanvoer van goederen op peil te houden. Van de goudvoorraad van de Nederlandsche Bank is zij niet afhankelijk en in dit opzicht is het ook volkomen irrelevant of deze goudvoorraad zich in het binnen- dan wel in het buitenland bevindt. Alleen heeft de verscheping van den Nederlandschen goudvoorraad van de Nederlandsche Bank naar het buitenland, gevoegd bij het feit, dat in tal van landen,

met name ook in de Vereenigde Staten Nederlandsche saldi zijn geblokkeerd, ten gevolge gehad, dat Nederland althans tijdelijk een deviezen-arm land is geworden. Reeds daarin vindt de thans ingevoerde deviezenrestrictie voldoende motivering.

Omtrent de buitenlandsche waarde van de gulden worden de meest fantastische cijfers genoemd. Deze cijfers missen echter elke reële beteekenis. De wisselkoers placht aan te geven de verhouding waarin Nederlandsch wettig betaalmiddel in buitenlandsch wettig betaalmiddel b.v. de dollar kon worden omgezet en gaf dus aan de basis waarop betalingen van het eene land naar het andere land konden geschieden. In deze wisselkoers was zoowel het element tijd als risico geëlimineerd. Nu het betalingsverkeer tusschen Nederland en de Vereenigde Staten onmogelijk is geworden, kan er dan ook geen sprake zijn van een wisselkoers in den traditioneelen zin. Zoodra het handels- en betalingsverkeer weer kan worden hervat, zal blijken welke waarde de gulden in het internationale verkeer wordt toegekend.

Van belang is verder dat ook het betalingsverkeer met Nederlandsch-Indië is verbroken, waardoor naast de Nederlandsche gulden een voorloopig zelfstandige Nederlandsch-Indische gulden is ontstaan. Bij het herstel van den vrede zal die Nederlandsche en Nederlandsch-Indische gulden, wederom samengekoppeld, een belangrijke rol bij de financiering van den Europeeschen op- en herbouw kunnen spelen. Gedragen door de sterke Nederlandsch-Indische grondstoffenpositie, en de Nederlandsche deviezenpositie zal hij dan een sterke valuta vormen, voor wien een belangrijke rol in het internationale verkeer schijnt te zijn weggelegd.